

Finanšu izlūkošanas
dienests

Virtuālo valūtu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējums

2022

Satura rādītājs

I. IEVADS	2
II. NORMATĪVAIS REGULĒJUMS	3
1. Latvijas normatīvais regulējums.....	3
2. Normatīvais regulējums Igaunijā un Lietuvā	3
3. ES normatīvais regulējums.....	4
III. GLOBĀLĀS TENDENCES VIRTUĀLO VALŪTU NOZARĒ.....	6
1. FATF standartu ieviešana	6
2. Pētījumi par VV izmantošanu noziedzībā	6
3. NFT	7
4. Sankcijas	8
IV. SITUĀCIJA LATVIJĀ	9
1. Virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju apzināšana	9
2. Ziņošana par aizdomīgiem darījumiem un finanšu izlūkošana	9
3. Izmeklēšana.....	11
V. SECINĀJUMI	13
SAĪSINĀJUMI UN TERMINI.....	14

I. IEVADS

1. Jaunās tehnoloģijas, produkti un ar tiem saistīti pakalpojumi arvien rada jaunas iespējas noziedzniekiem un teroristiem legalizēt savus ienākumus un finansēt nelikumīgas darbības. Tāpat NILL/TF/PF novēršanas un apkarošanas sistēmas iestāžu vienotas izpratnes un zināšanu trūkums par jaunajām tehnoloģijām NILL/TF/PF riskus tikai palielina. Līdz ar to uz risku balstīta pieeja ir īpaši būtiska jauno tehnoloģiju kontekstā. Par jauniem riskiem (t.sk. attiecībā uz jaunām tehnoloģijām) un to pārvaldību būtiski informēt publiskā un privātā sektora atbildīgās iestādes, lai nodrošinātu atbilstošu risku vadību un mazināšanu.¹
2. Viens no FID uzdevumiem ir izstrādāt Nacionālo NILL/TF/PF risku novērtējuma ziņojumu, kur novērtējuma periods un attiecīgi arī izstrādāšanas regularitāte pēdējiem diviem ziņojumiem bijis trīs un četri gadi. Taču jauno tehnoloģiju (t.sk. potenciālo draudu (*emerging threats*)) un ar tām saistīto NILL/TF/PF risku novērtējumu kopš 2019. gada FID veic ik gadu. Tas lielā mērā saistīts ar konkrētas "jaunās tehnoloģijas" – virtuālās valūtas – arvien lielo aktualitāti. Virtuālo valūtu izmantošana noziedzībā nemazinās un turklāt ievieš jaunas tendences. Šī Risku novērtējuma izstrādes pienākums ir nostiprināts Pasākuma plāna 1.2. punktā.
3. Risku novērtējums izstrādāts kā papildinājums un informācijas atjaunojums 2021. gada redakcijai - VVRN 2021. Kā iztirzāts tālāk dokumentā, pēdējā gada laikā normatīvais regulējums Novēršanas likumā un attiecībā uz licencēšanu virtuālo valūtu jomā Latvijā nav mainījies. Līdz ar to arī situācija virtuālo valūtu nozarē nav mainījusies, kā arī FID darbs ar ziņojumiem par aizdomīgiem darījumiem un tiesībaizsardzības iestāžu izmeklēšana saglabājas ar līdzīgām tipoloģijām un problemātiku.
4. Virtuālo valūtu radītie NILL/TF/PF riski kopš VVRN 2021 izstrādāšanas ir palikuši nemainīgi, tāpēc atkārtoti šajā dokumentā nav iekļauti. Papildus identificētie NILL riski attiecas uz apskatītajām jaunākajām tendencēm virtuālo valūtu nozarē un minēti attiecīgajos III nodaļas apakšpunktos.
5. Risku novērtējumu izstrādājis FID, analizējot savā rīcībā esošo informāciju, starptautisko organizāciju izstrādātos pētījumus, kā arī izmantojot FM, VID, VP KiAP un FKTK speciāli Risku novērtējumam sagatavotu informāciju.
6. Ņemot vērā, ka dažādos avotos kā sinonīmi tiek izmantoti tādi jēdzieni kā kriptovalūtas un virtuālās valūtas, arī šajā Risku novērtējumā tiek izmantoti abi termini. Kriptoaktīvu definīcija savukārt atbilst virtuālo aktīvu definīcijai, un arī šie termini savā starpā tekstā ir uzskatāmi par sinonīmiem.

¹ Updated guidance for a Risk-Based Approach: Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/Updated-Guidance-VA-VASP.pdf>.

II. NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

1. Latvijas normatīvais regulējums

7. Kopš VVRN 2021² normatīvais regulējums Latvijā nav mainījies, līdz ar to joprojām ir nepieciešamība pēc virtuālo aktīvu (valūtu, NFT, žetonu³) visaptveroša regulējuma. Pamatojoties uz FM sniegto informāciju, līdz 01.07.2023. paredzēts izstrādāt virtuālo aktīvu regulējumu, kas pielāgots ES normatīvā regulējuma un FATF standartu prasībām virtuālo aktīvu regulējuma jomā. Minētajā termiņā paredzēts arī NACE2 redakcijas klasifikatorā iekļaut virtuālo aktīvu pakalpojumu sniedzēju kodu, lai veiktu ar virtuālo aktīvu saistītas saimnieciskās darbības identificēšanu un uzskaiti.
8. Attiecībā uz virtuālo aktīvu un to pakalpojumu sniedzēju regulējumu (un uzraudzību) starptautiskie standarti pieļauj gan reģistrēšanas, gan licencēšanas mehānismus. Virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju uzraudzības un kontroles institūcijas – VID – ieskatā atbilstošākais ir licencēšanas mehānisms. Vienlaikus šādu viedokli atbalsta arī nozares pārstāvji, kuriem licence jeb valsts izsniegta atļauja veikt konkrētu saimniecisko darbību veicinātu potenciālo sadarbību ar kredītiestādēm un citiem sadarbības partneriem. Detalizēts šīs problemātikas apraksts iekļauts VVRN 2021.
9. Tāpat finanšu politikas veidotāju tuvākās nākotnes plānos ietilpst uzdevums stiprināt atsevišķu Novēršanas likuma subjektu sektoru uzraudzību, īpaši jauno tehnoloģiju jomā. Šo mērķi plānots nostiprināt arī pasākumu plānā, kurā tiks ietverti kompetento institūciju pienākumi un uzdevumi NILL/TF/PF novēršanai periodā no 2023. gada līdz 2025. gadam.

2. Normatīvais regulējums Igaunijā un Lietuvā

10. Igaunija ir viena no pirmajām valstīm Eiropā, kas jau 2017. gadā izstrādāja atbilstošu regulējumu un izsniedz licences virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem. Licences izsniedz Igaunijas FID, kas vienlaicīgi pilda arī virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju NILL/TF/PF novēršanas uzraudzības funkciju. Sākotnēji prasības licences iegūšanai bija samērā zemas, un bija iespējams licencēt uzņēmumus, kuri nedarbojās Igaunijā vai ar to vispār nebija saistīti. Licenču pieteikumu skaits strauji palielinājās – 2017. gadā tika izsniegtas četras licences, 2018. gadā to skaits pieauga līdz 599, bet 2019. gadā – līdz 1234. Daudziem no šiem uzņēmumiem nebija tieša sakara ar Igauniju. Tas radīja ļoti augstu risku šī licencēšanas mehānisma noziedzīgai izmantošanai. Tāpat pie šādas sistēmas efektīva uzraudzība nebija iespējama.⁴
11. Igaunijas FID vadītājs 2021. gada nogalē izteicies, ka jau izsniegtās virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju licences būtu anulējamas un izsniedzamas "par jaunu". Ņemot vērā, ka noziedzības riski virtuālajā vidē vērtējami kā ļoti augsti un sabiedrība tos ne līdz galam apzinās, jāreaģē ātri un kardināli. 2020. gadā Igaunijas FID anulēja 1808 virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju licences un 2021. gada oktobrī Igaunijā bija vairs tikai 400 šādas licences.⁵
12. 2022. gada 15. martā Igaunijas Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā stājās spēkā grozījumi, kas papildināja un mainīja līdzšinējo procedūru un prasības virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju licences saņemšanai.⁶ Normatīvā

² Virtuālo valūtu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējums. Pieejams Latviski: https://fid.gov.lv/uploads/files/2021/virtu%C4%81s%C4%81s%20val%C5%ABtas/FID_VV%20risku%20nov%C4%93rt%C4%93jums.pdf

Pieejams angļiski: <https://fid.gov.lv/uploads/files/2021/virtu%C4%81s%C4%81s%20val%C5%ABtas/VIRTUAL%20CURRENCIES.pdf>

³ Angļiski – token.

⁴ Why were new rules necessary? Pieejams: <https://www.fin.ee/en/faq-how-will-new-estonian-draft-legislation-affect-virtual-assets-and-crypto#why-were-new-rules-n>

⁵ Estonian Financial Watchdog Calls to Revoke Crypto Businesses Licenses. Pieejams: <https://www.financemagnates.com/cryptocurrency/regulation/estonian-financial-watchdog-calls-to-revoke-crypto-businesses-licenses/>

⁶ Guidelines for submission of an application for the authorisation of a virtual currency service provider or an application for amendment of the authorisation. Pieejams: <https://fiu.ee/en/guidelines-fiu/guidelines#guidelines-for-submi--2>

regulējuma izmaiņu viens no galvenajiem mērķiem bija mazināt NILL, TF un PF riskus virtuālo valūtu jomā.

13. Galvenās izmaiņas bija papildus kritēriji virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēja licences saņemšanai:
 - 13.1. virtuālās valūtas maiņas pakalpojumu sniedzēja pamatkapitālam jābūt vismaz 100,000 EUR vai 250,000 EUR, ja tas sniedz (arī) virtuālās valūtas pārskaitījumu pakalpojumu;
 - 13.2. priekšnoteikumi klientu identifikācijai un izpētei;
 - 13.3. virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzējam ir jāiesniedz biznesa plāns;
 - 13.4. prasības pēc konkrēta pašu kapitāla jebkurā virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēja darbības brīdī;
 - 13.5. obligāta prasība pēc virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēja organizēta audita;
 - 13.6. prasības attiecībā uz virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēja faktisko atrašanās vietu un valdes locekļu izglītību, profesionālo pieredzi, dalību citu uzņēmumu valdēs.⁷
14. Lietuvas normatīvais regulējums ir līdzīgāks situācijai Latvijā. Arī Lietuvā virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēji (virtuālās valūtas apmaiņa un/vai virtuālās valūtas maku operatoru darbība) netiek licencēti. Taču obligāta ir prasība informēt Lietuvas Uzņēmumu reģistru ne vēlāk kā piecu darba dienu laikā no šādas darbības uzsākšanas vai izbeigšanas. Līdzīgi kā Latvijā šāda pieteikšanās Uzņēmumu reģistrā uzliek pienākumu ievērot tiesību aktus attiecībā uz NILL/TF/PF novēršanu.⁸
15. Lietuvas finanšu noziegumu izmeklēšanas dienests (FID analogs) ir virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēju NILL/TF/PF novēršanas uzraudzības institūcija. Šī dienesta NILL novēršanas pārvaldes darbinieki sniedz metodisku palīdzību atbildīgajiem subjektiem NILL novēršanas pasākumu īstenošanā.
16. Lietuvā šobrīd ir vērojams ļoti straujš virtuālo aktīvu jomā strādājošo uzņēmumu skaita pieaugums. 2020. gadā tika reģistrēti astoņi jauni virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēji, bet 2021. gadā jau 188. 2022. gada pirmajos mēnešos ir reģistrēti vairāk nekā 40 šādi uzņēmumi. Saskaņā ar Lietuvas Uzņēmumu reģistra datiem 2022. gada martā Lietuvā darbojās 252 virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēji. Tomēr jāatzīmē, ka, tāpat kā Latvijā, arī Lietuvā virtuālie aktīvi nav atzīti par likumīgu maksāšanas līdzekli, un nav plānots, ka tie par tādiem varētu kļūt pārskatāmā nākotnē.⁹

3. ES normatīvais regulējums

17. ES līmenī kopš 2020. gada 3. ceturkšņa tiek strādāts pie MiCA vienotā regulējuma¹⁰, kas pēc tā izstrādes aizvietos valstu nacionālos regulējumus virtuālo aktīvu jomā. Tādējādi nacionālais regulējums būs jāpielāgo MiCA regulas tvērumam un prasībām. MiCA regula provizoriski stāsies spēkā 2025. gadā.
18. Jaunais virtuālo aktīvu regulējums:
 - 18.1. veicinās juridisko noteiktību attiecībā uz kryptoaktīviem, uz kuriem neattiecas spēkā esošie ES finanšu pakalpojumu tiesību akti un pēc kuriem pašlaik ir nepārprotama vajadzība;
 - 18.2. noteiks ES līmenī vienotus noteikumus kryptoaktīvu un kriptovalūtu pakalpojumu sniedzējiem un emitentiem;
 - 18.3. aizstās esošos ES dalībvalstu likumus, kas tiek piemēroti virtuālajiem aktīviem, uz kuriem neattiecas pašreizējie ES finanšu pakalpojumu tiesību akti;
 - 18.4. noteiks īpašus lietošanas un uzturēšanas noteikumus t.s. stabilajai virtuālajai valūtai jeb stabilajai kriptomonētai (*stablecoin*).

⁷ Guidelines for submission of an application for the authorisation of a virtual currency service provider or an application for amendment of the authorisation. Pieejams: <https://fiu.ee/en/guidelines-fiu/guidelines#guidelines-for-submi--2>

⁸ Information for legal entities carrying out the activities of virtual currency exchange operators and (or) depository virtual currency wallet operators in the republic of Lithuania. Financial Crime Investigation Service. Pieejams: <https://www.fntt.lt/en/money-laundering-prevention/information-for-legal-entities-carrying-out-the-activities-of-virtual-currency-exchange-operators-and-or-depository-virtual-currency-wallet-operators-in-the-republic-of-lithuania/4115>

⁹ Elliptic Connect apkopojums par Lietuvu. Pieejams: <https://hub.elliptic.co/country-guides/lithuania/>

¹⁰ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par kryptoaktīvu tirgiem. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593>

-
19. Kā norādījis FKTK, MiCA regulējums sekmēs sadarbību starp valstīm, nodrošinās lielāku regulatīvo noteiktību tirgus dalībniekiem, kas iesaistīti pārrobežu darbībās, un palīdzēs turpmākajām inovācijām un patērētāju izvēlei finanšu pakalpojumu jomā. Jaunais virtuālo aktīvu regulējums palīdzēs nodrošināt augstu patērētāju un ieguldītāju aizsardzības līmeni, tirgus integritāti un finanšu stabilitāti, piemērojot NILL novēršanas prasības attiecībās starp dalībniekiem, kas iesaistīti virtuālo aktīvu darījumos.

III. GLOBĀLĀS TENDENCES VIRTUĀLO VALŪTU NOZARĒ

1. FATF standartu ieviešana

20. 2022. gada jūnijā tika publicēts FATF izstrādātā materiāla "Targeted Update on Implementation of FATF's Standards on VAs and VASPs" atjauninājums.¹¹ Ziņojuma pamatā ir iepriekšējās FATF materiāla versijas un tajā īpaša uzmanība pievērsta informācijas sniegšanas pienākumiem gan kryptoaktīvu pārveduma iniciatoram, gan saņēmējiem (*travel rule*).
21. Materiālā konstatēts, ka daudzām valstīm joprojām ir jāstiprina izpratne par NILL/TF riskiem virtuālo valūtu darījumos un virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju sektorā un ka pēdējā gada laikā jurisdikcijās panākts ļoti mazs progress FATF 15. rekomendācijas un tās skaidrojošās piezīmes ieviešanā (R.15/INR.15).
22. FATF ziņojumā uzsvērts, ka šobrīd ir pieejami tehnoloģiski risinājumi, lai atvieglotu informācijas sniegšanas pienākumu (*travel rule*) ieviešanu praksē, taču privātajam sektoram ir jāturpina strādāt pie sadarbības jautājumiem (starp dažādiem risinājumiem un dažādām jurisdikcijām) un jāstrādā, lai panāktu pilnīgu atbilstību starptautiskajiem standartiem.
23. FATF uzsver, ka valstīm steidzami jāpaātrina atbilstoša regulējuma ieviešana attiecībā uz virtuālo valūtu un virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem, lai mazinātu to noziedzīgu un teroristisku izmantošanu.
24. Tāpat jāpiemin, ka FATF konstatētie virtuālo valūtu galvenie NILL/TF riski, kas tika minēti VVRN 2021, aktualitāti pēdējā gada laikā nav zaudējuši. Galvenās tendences saglabājas:
 - 24.1. Lielākā daļa ar virtuālajām valūtām saistīto konstatēto NILL un TF gadījumu jau sākotnēji notiek virtuālo valūtu vidē, proti, noziedzīgi iegūtie līdzekļi tiek jau sākotnēji iegūti virtuālo valūtu formā (piemēram, šifrējošo izspiedējvīrusu rezultātā veiktie maksājumi ar virtuālajām valūtām, *Darknet* veiktie maksājumi ar virtuālajām valūtām, krāpšana ieguldījumu jomā u.c.).
 - 24.2. Virtuālās valūtas tiek izmantotas, citu starpā, šādu noziedzīgu nodarījumu veikšanai: NILL, narkotisko un psihotropo vielu, kā arī citu preču un vielu, kuru aprīte ir aizliegta (tostarp šaujammieroču) pārdošana, krāpšana, izvairīšanās no nodokļu nomaksas, sankciju pārkāpšana, datornoziegumi (piemēram, kibernetiskie uzbrukumi, kuru rezultātā notiek zādzības vai kas saistīti ar šifrējošiem izspiedējvīrusiem (ransomware)), bērnu ekspluatācija, cilvēku tirdzniecība un TF. Visbiežāk tiek konstatēta krāpšana (piemēram, krāpšana ieguldījumu jomā un izspiešana) un noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar narkotiskajām vielām.

2. Pētījumi par VV izmantošanu noziedzībā

25. 2022. gada februārī blokķēdes datu platforma Chainalysis publicēja izvērstu pētījumu par kriptovalūtu izmantošanu noziedzībā.¹² Pēc Chainalysis aplēsēm noziedzīgā daļa visos kriptovalūtu darījumos 2021. gadā sastāda 0,15%. 2020. gadā šī daļa bijusi liekāka jeb 0,62% un 2019. gadā bija sasniegts visu laiku augstākais noziedzīgās daļas īpatsvars darījumos ar kriptovalūtām 3,37% apmērā.¹³ Pēc pašu Chainalysis teiktā šis skaitlis attiecībā uz 2021. gadu vēl var mainīties un, iespējams, kopš februāra tas jau ir noticis.
26. Tajā pašā laikā Eiropas Centrālās bankas rīcībā ir ļoti atšķirīgs novērtējums kriptovalūtu darījumu noziedzīgajai daļai. 2022. gada aprīlī Eiropas Centrālās bankas valdes loceklis Fabio Panetta savā uzrunā norāda, ka "Kriptoaktīvi tiek plaši izmantoti noziedzīgām un teroristiskām darbībām. Noziedzīgiem nolūkiem apmainīto kryptoaktīvu apjoms 2021. gadā tiek vērtēts kā ievērojams, pārsniedzot 24 miljardus USD. Pētījumi liecina, ka 72 miljardi USD jeb aptuveni 23% no visiem kripto darījumiem ir saistīti ar noziedzīgām darbībām."¹⁴
27. Tā kā neeksistē vienota metodoloģija (vai izpratne) šādu rādītāju aprēķinu veikšanā, kā arī ņemot vērā ierobežoto pieeju attiecīgajiem datiem (jo īpaši specifiskāku rādītāju noteikšanā),

¹¹ Targeted Update on Implementation of FATF's Standards on VAs and VASPs. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/targeted-update-virtual-assets-vasps.html>

¹² The 2022 Crypto Crime Report, Pieejams: <https://go.chainalysis.com/2022-Crypto-Crime-Report.html>

¹³ <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp220425~6436006db0.en.html>

¹⁴ The 2022 Crypto Crime Report, 4. lpp. Pieejams: <https://go.chainalysis.com/2022-Crypto-Crime-Report.html>

¹⁴ <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp220425~6436006db0.en.html>

esošās situācijas apzināšana virtuālo valūtu sektorā (t.sk. attiecībā uz tās iesaisti noziedzībā) ir praktiski neiespējama. Tas apgrūrina konkrētu NILL/TF risku identificēšanu un, iespējams, pats par sevi būtu vērtējams kā risks.

28. Noziedzniekiem, kas izmanto kriptovalūtas, ir vismaz viens kopīgs mērķis – pārvietot noziedzīgi iegūtos līdzekļus tā, lai tie būtu paslēpti no uzraudzības un tiesību aizsardzības iestādēm un galu galā “droši” konvertēti *Fiat* valūtā. Līdz ar to NILL ir viens no galvenajiem noziedzīgajiem nodarījumiem virtuālo valūtu vidē, noziedzīgi iegūtos līdzekļus ģenerējot tradicionālajā finanšu sistēmā vai uzreiz virtuālajās valūtās (piemēram, narkotiku tirdzniecība, izpirkuma maksas par nolaupīšanu pieprasīšana, bērnu pornogrāfija u.c.). Lielākā daļa no starp nelegālām adresēm pārvietotas noziedzīgi iegūtas kriptovalūtas nonāk pārsteidzoši šaurā pakalpojumu sniedzēju rīcībā, kuri, pamatojoties uz to darījumu analīzi, šķiet īpaši radīti NILL vajadzībām.¹⁵
29. 2021. gadā strauji pieaugusi DeFi (*decentralized finance*) viedlīgumu (Chainalysis dokumentā - *DeFi protocols*) izmantošana NILL virtuālajā vidē. Kopš 2018. gada centralizētās virtuālo valūtu apmaiņas biržas saņēma lielāko daļu no noziedzīgo virtuālo aktīvu adresu veiktajām transakcijām. Taču 2021. gadā šis īpatsvars būtiski mazinājies līdz 47%, kas noticis, lielā mērā šo lomu pārņemot DeFi viedlīgumiem. Uz tiem pārskaitīti 17% no visiem līdzekļiem, kas nosūtīti no noziedzīgajiem virtuālo aktīvu makiem. Gadu iepriekš uz DeFi viedlīgumiem tika pārskaitīti tikai 2% no visām noziedzīgajām transakcijām.¹⁶
30. DeFi ir automatizēta un decentralizēta digitāla infrastruktūra, kas ietver virtuālos aktīvus, tirdzniecības finansēšanas instrumentus, aizdevumus un citus finanšu pakalpojumus. Atšķirīgi no tradicionālām finansēm, DeFi ir tirgus, kurā pakalpojumi balstās uz programmētiem viedlīgumiem (“*smart contracts*”), kas automatizē darījumus, balstoties uz iepriekš noteiktiem programmētiem nosacījumiem. Šie nosacījumi ir publiski pieejami un aizvieto centralizētu pakalpojumu sniedzēju vai vadošu iestādi. Tirgus dalībnieki var pieslēgties pakalpojumu sniedzējiem, lai aizdotu virtuālo valūtu, to aizņemtos vai saņemtu citus pakalpojumus. Kopš 2019. gada DeFi tirgū ietvertā vērtība ir izaugusi no 2,2 miljardiem EUR līdz 12,7 miljardiem EUR 2022. gadā.¹⁷
31. DeFi tirgus ietver vairākus NILL riskus. Riski ir saistīti ar to, ka DeFi tirgiem piemīt virtuālo valūtu īpašības, kas ietver iespēju viedlīgumā automatizēt tā darbību. Noziedznieki var izveidot DeFi pakalpojumus (garas un sarežģītas darījumu shēmas, būtiski apgrūtinot līdzekļu izsekošanu), kas automatizēti pārskaita virtuālo valūtu uz citiem saistītiem makiem, ar mērķi noslēpt naudas izcelsmi. Neregulēti finanšu pakalpojumi var tikt lietoti kā fiktīvi naudas glabāšanas instrumenti, turklāt noziedznieki var būt pārliecināti par savu līdzekļu drošību

3. NFT

32. NFT ir unikāli blokkēdē ierakstīti digitālie sertifikāti, kas ir sasaistīti ar konkrētu digitālu objektu.¹⁸ Visbiežāk šī digitālā sasaiste apliecina īpašumtiesības uz digitāliem vai fiziskiem aktīviem, piemēram, attēliem, videoklipiem, audio failiem vai citiem īpašumiem. Šādas NFT funkcijas tiek pārvaldītas, izmantojot viedos līgumus un digitālos makus. Tā kā šīs darbības tiek reģistrētas blokkēdē, tās ir publiski pārbaudāmas un auditējamas.
33. NFT tirgus pēdējo gadu laikā ir attīstījies un turpina attīstīties straujā tempā. Kopš 2019. gada kriptovalūta teju 41 miljarda ASV dolāru vērtībā ir izsekota NFT darījumos tikai vienā no blokkēdes protokoliem.¹⁹ Lai gan NFT pamatā ir tāda pati blokkēdes tehnoloģija kā virtuālajām valūtām, NFT atšķiras ar vērtības neaizvietojamību.

¹⁵ The 2022 Crypto Crime Report, 10. lpp. Pieejams: <https://go.chainalysis.com/2022-Crypto-Crime-Report.html>

¹⁶ The 2022 Crypto Crime Report, 11-12. lpp. Pieejams: <https://go.chainalysis.com/2022-Crypto-Crime-Report.html>

¹⁷ Global Financial Stability Report, Chapter 3 - The Rapid Growth of Fintech: Vulnerabilities and Challenges for Financial Stability. Pieejams: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/GFSR/2022/April/English/ch3.ashx>

¹⁸ NFT galvenokārt raksturo trīs pazīmes: 1) tie atspoguļo kādu unikālu objektu, kuru var nepārprotami saistīt ar digitālo maku; 2) tie nav reproducējami vai savstarpēji aizstājami; 3) tos nevar sadalīt daļās. Skat. “What You Need to Know About Non-Fungible Tokens (NFTs)”. Pieejams: <https://www.forbes.com/uk/advisor/investing/nftnon-fungible-token/>

¹⁹ Crime and NFTs: Chainalysis Detects Significant Wash Trading and Some NFT Money Laundering In this Emerging Asset Class. Pieejams: <https://blog.chainalysis.com/reports/2022-crypto-crime-report-preview-nft-wash-tradingmoney-laundering/>

34. Liela daļa ar virtuālajām valūtām saistīto NILL risku²⁰ raksturīgi arī strauji augošajam NFT segmentam, uz kuru klientu identificēšanas un izpētes, kā arī darījumu uzraudzības prasības praktiski netiek attiecinātas. Tāpat NFT raksturīgi arī tie NILL riski, kas raksturīgi augstas vērtības precēm (piemēram, mākslas darbi). Klientu identificēšanas un izpētes prasību neesamība rada paaugstinātus NILL/TF/PF riskus gan minēto platformu lietotājiem, gan finanšu sistēmas integritātei kopumā.
35. FID ir izstrādājis NILL/TF/PF risku novērtējumu, kurā vērtēti riski, kas izriet no NFT izmantošanas. Ņemot vērā NFT straujo attīstību un arvien augošo popularitāti, FID ieskatā ir īpaši būtiski prognozēt NILL/TF/PF tendences un izvērtēt riskus, kas saistīti ar šo virtuālo risinājumu. NFT risku novērtējums pieejams FID tīmekļa vietnē gan angļu, gan latviešu valodās.²¹

4. Sankcijas

36. Virtuālo valūtu izmantošana sankciju apiešanā, pārkāpšanā vai to mēģinājumos ir vērtējama kā viens no iespējamajiem līdzekļiem līdzvērtīgi citiem finanšu produktiem vai pakalpojumiem. Tāpat arī attiecībā uz virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem – tie var (apzināti vai neapzināti) tikt izmantoti sankciju apiešanai. Tā piemēram, ASV kriptovalūtu birža *Kraken* tiek turēta aizdomās par ASV noteikto sankciju pret Irānu pārkāpšanu un par šo iespējamo pārkāpumu tiek veikta federālā izmeklēšana. Satraucošs šajā ziņā ir *Kraken* izpilddirektora teiktais, ka "Likuma neievērošana pēc noklusējuma nav ieteicama, taču tā vienmēr jāapsver kā iespēja."²²
37. Lai nodrošinātu vienotas izpratnes veidošanos par sankciju piemērošanu, un fiksētu sankciju apiešanas mēģinājumu tipoloģijas un indikatorus, 2022. gada martā FID izveidoja sankciju darba grupu, kas apvienoja ekspertus no FID, Latvijas Republikas prokuratūras, Valsts drošības dienesta, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas, Valsts ieņēmumu dienesta un piecām Latvijas kredītiestādēm. Darba grupas rezultātā tika izstrādāts un publicēts materiāls "Pret Krieviju noteikto sankciju apiešanas indikatori".²³
38. Minētajā materiālā ir definēti divi indikatori, kas iesaista virtuālās valūtas izmantošanu un kas var liecināt par sankciju apiešanu vai sankciju apiešanas mēģinājumu:
- 38.1. Pēc sankciju pret Krieviju stāšanās spēkā persona, kas tieši vai netieši saistīta ar sankciju subjektu, veic sev neraksturīgus darījumus ar virtuālajām valūtām, tai skaitā, iesaistot apšaubāmas reputācijas virtuālās valūtas, virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējus, virtuālo valūtu mikseri.²⁴
- 38.2. Pēc sankciju pret Krieviju stāšanās spēkā par sankciju subjekta sniegtajiem pakalpojumiem/precēm klienti tiek lūgti veikt norēķinus uz kontiem citās valstīs, it sevišķi Krievijas kaimiņvalstīs vai jurisdikcijās, kas nenoteic sankcijas pret Krieviju, kā arī klienti tiek aicināti veikt norēķinus, izmantojot mazāk izsekojamus vai uzraugāmus norēķinu veikšanas veidus (piemēram, virtuālās valūtas).

²⁰ Skatīt VVRN 2021. Pieejams: https://fid.gov.lv/uploads/files/2021/virtu%C4%81%C4%81s%20val%C5%ABtas/FID_VV%20risku%20nov%C4%93rt%C4%93jums.pdf

²¹ Neaizvietojamā digitālo vērtību (NFT) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējums. Pieejams latviski: https://fid.gov.lv/uploads/files/2022/AMLIH/FID_Ar%20NFT%20saist%C4%ABto%20NILLTPF%20risku%20nov%C4%93rt%C4%93jums.pdf Pieejams angļiski: https://fid.gov.lv/uploads/files/2022/AMLIH/FIU_MLTPF%20risks%20of%20NFTs.pdf

²² Kraken, a U.S. Crypto Exchange, Is Suspected of Violating Sanctions, The New York Times. Pieejams: <https://www-nytimes-com.cdn.ampproject.org/c/s/www.nytimes.com/2022/07/26/technology/kraken-crypto-iran.amp.html>

²³ Pret Krieviju noteikto sankciju apiešanas indikatori. Pieejams: https://fid.gov.lv/uploads/files/2022/Pret_Krieviju_noteikto_sankciju_apiesanas_indikatori.pdf

²⁴ Termina "cryptocurrency mixer" latviskojums.

IV. SITUĀCIJA LATVIJĀ

1. Virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju apzināšana

39. 2022. gadā VID uzraudzībā ir 10 juridiskas personas, kas reģistrējušās kā virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēji. 2021. gadā to bija tikai 7, bet vēl gadu iepriekš – 4.
40. Starp virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem, ar kuriem FID izdevās sazināties, bija gan tāds, kurš jau pagājušogad bija sniedzis informāciju, ka virtuālās valūtas pakalpojumus nesniedz, gan tāds, kurš faktiski saimniecisko darbību vairs neveic un ir likvidācijas procesā. Līdz ar to secināms, ka faktiskais reģistrēto virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju skaits Latvijā ir mazāks nekā 10.
41. Risku novērtējuma ietvaros FID organizēja tikšanās ar 4 virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem. Visi valūtu pakalpojumu sniedzēji, ar kuriem aizvadītas tikšanās, vēlreiz uzsvēra jau pagājušā gadā Risku novērtējumā identificēto – nepieciešamību pēc licencēšanas mehānisma. Šīs juridiskās personas saskaras ar virkni problēmu – ierobežojumus sniegt pakalpojumus ārvalstīs, ierobežojumus meklējot sadarbības partnerus, ierobežojumus savas darbības reklamēšanai u.c.
42. Tāpat arī šajās tikšanās reizēs kā problēma atkārtoti izskanēja Latvijas kredītiestāžu nevēlēšanās virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem atvērt norēķinu kontus. Pozitīvi vērtējams tas, ka vismaz vienam pakalpojumu sniedzējam kontu Latvijas kredītiestādē ir izdevies atvērt. Virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēji apzinās augstos nozares riskus un to pārvaldīšanas dārdzību, bet papildus kā iemeslu kontu neatvēršanai min iespējamu izpratnes trūkumu par virtuālo valūtu pakalpojumiem, to darbības specifiku un darījumu uzraudzības iespējām.
43. Vienotas izpratnes trūkums atsevišķos gadījumos identificēts arī attiecībā uz virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju definīciju, to riska līmeni, blokķēdes tehnoloģiju kā tādu u.c. Turklāt atšķirīga izpratne ir gan pašiem virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem, gan valsts institūcijām, gan citiem tirgus dalībniekiem (kā, piemēram, kredītiestādēm).

2. Ziņošana par aizdomīgiem darījumiem un finanšu izlūkošana

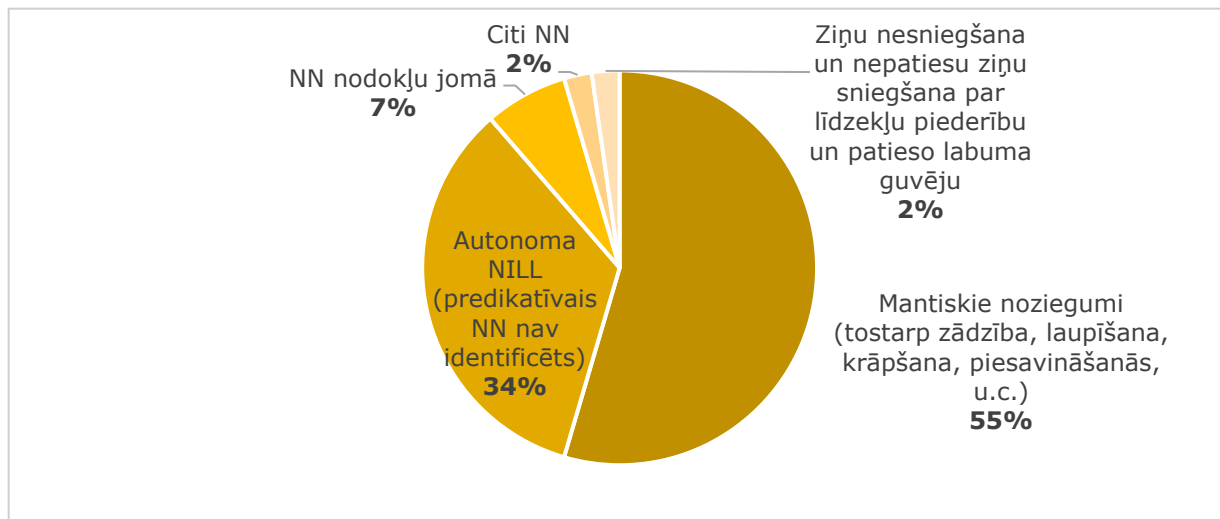
44. 2022. gada otrajā pusē joprojām neviens ziņojums par aizdomīgiem darījumiem no virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem FID nav saņemts. Virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju skaits ir neliels, tomēr tas turpina nedaudz palielināties, turklāt virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēji ir Novēršanas likuma subjekti jau vairāk nekā trīs gadus (kopš 2019. gada 1. jūlija).
45. Viens virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējs 2021. gada novembrī ir iesniedzis sliekšņa deklarāciju par gadījumu "Klients veic skaidras naudas darījumu, kura apmērs ir ekvivalents 7000 euro vai vairāk". Tā kā virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēji nesniedz maksājumu pakalpojumus Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likuma izpratnē, ne skaidras naudas, ne cita veida sliekšņa deklarācijas tiem nav jāsniedz.²⁵ FID ieskatā normatīvajos aktos gan būtu jānosaka virtuālo valūtu darījumu sliekšnis, kuru pārsniedzot, Novēršanas likuma subjektam būtu jāsniedz sliekšņa deklarācija FID. Šāds priekšlikums kopā ar citām normatīvo aktu pilnveidošanas iespējām jau tika iekļauts VVRN 2021.
46. 9 mēnešu periodā (no 2021. gada 1. oktobra līdz 2022. gada 30. jūnijam) tika saņemti 43 ziņojumi par aizdomīgiem darījumiem, kuros izvēlēts indikators "Klients veic aizdomīgus darījumus ar virtuālajām valūtām". 42 no šiem ziņojumiem ir sniegušas 4 dažādas kredītiestādes, kas vērtējams atbilstoši gan sektora īpatsvaram kopējā ziņojumu skaitā, gan ņemot vērā ziņojumu iespējamo noziedzīgo nodarījumu veidu un saturu. Turklāt viens no šiem ziņojumiem bija ar atturēšanos no darījumu veikšanas, ko FID ir atzinis par atbilstošu Novēršanas likumam un bija veicis pagaidu līdzekļu iesaldēšanu.²⁶

²⁵ MK noteikumi Nr. 550 "Noteikumi par aizdomīgu darījumu ziņojumu un sliekšņa deklarācijas iesniegšanas kārtību un saturu", 14.1. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325463-noteikumi-par-aizdomigu-darijumu-zinojumu-un-slieksna-deklaracijas-iesniegšanas-kartibu-un-saturu>

²⁶ Kopš 2021. gada 1. oktobra FID ir ieviesis un strādā jaunā ziņošanas sistēmā goAML. Šajā sistēmā tika izstrādātas jaunas un uzlabotas esošās tipoloģijas un indikatori, pēc kuriem veiksmīgāk prioritizēt, grupēt un analizēt saņemtos ziņojumus par aizdomīgiem darījumiem. Citu starpā tika izveidots jauns indikators "Klients veic aizdomīgus

47. Šo ziņojumu kopējā vērtība ir 7,9 milj. EUR, un tie ietver vairāk nekā 2000 darījumu. Vidēji viena ziņojuma vērtība ir 188 tūkst. EUR un vidējais darījumu skaits ir 49.
48. Šajos ziņojumos identificētās iespējamās noziedzīga nodarījuma grupas ir ļoti līdzīgas kā iepriekšējā Risku novērtējumā apskatītajā periodā. Vairumā gadījumu (55% jeb 24 ziņojumos) tie ir mantiskie noziegumi (tostarp krāpšanas, kas ir pamatā šo ziņojumu saturam), 34% jeb 15 ziņojumos predikatīvais noziedzīgais nodarījums nav identificēts un saskatāmas autonomas NILL pazīmes. 7% jeb 3 ziņojumos izvirzītas aizdomas par noziedzīgiem nodarījumiem nodokļu jomā.

Grafiks Nr. 1 - Ziņojumu par aizdomīgiem darījumiem ar virtuālajām valūtām sadalījums pēc noziedzīgu nodarījumu grupas

49. Lielākajā daļā no ziņojumiem, kuros norādītā noziedzīgā nodarījuma grupa ir mantiskie noziegumi, (17 ziņojumos no 24) atzīmēta arī pazīme "Kredītiestāde ziņo par krāpšanu, kas nepārsniedz 50 minimālo mēnešalgu apmēru". Interesanti arī, ka 14 virtuālās valūtas ziņojumos izvēlēta atzīme, ka informācija sniedzama arī VID (šajos gadījumos tā arī automātiski tiek nosūtīta VID), lai gan noziedzīgo nodarījumu aizdomas nodokļu jomā izvirzītas tikai trijos ziņojumos.
50. Visbiežāk izmantotās tipoloģijas, kas minētas ziņojumos par aizdomīgiem darījumiem, kas saistīti ar virtuālajām valūtām, ir "Nav skaidra līdzekļu izcelsme un vai/ darījumu ekonomiskais pamatojums, jo klients nesniedz skaidrojumu, sniedz grūti pārbaudāmu skaidrojumu" un "Klients vai cita persona ziņo par iespējamu noziedzīgu nodarījumu". Nedaudz retāk, tomēr vairākkārt (6 ziņojumos) parādās tipoloģija "Klienta kontu kontrolē trešā persona un pastāv aizdomas, ka veiktas darbības ar nolūku slēpt vai maskēt līdzekļu patieso piederību".
51. Gan norādītās noziedzīgā nodarījuma grupas, gan tipoloģijas un papildpazīme par krāpšanu, kas nepārsniedz 50 minimālo mēnešalgu apmēru, vērtējamas kā atbilstošas ziņojumu saturam:
- 51.1. Aptuveni puse ziņojumu identificē kredītiestādes klientu kā krāpšanas upuri, kur par tā līdzekļiem iegādāta virtuālā valūta. Ir gan tādi gadījumi, kad klients kriptovalūtu pirkšanu ir veicis pats, noticot krāpnieku solījumiem, gan tādi, kur klients nav zinājis par to, ka viņa internetbankas dati ir kļuvuši pieejami trešajai personai.
- 51.2. Otra puse ziņojumu identificē aizdomīgus darījumus ar virtuālajām valūtām klienta kontā.

darījumus ar virtuālajām valūtām (T15)", ko Novēršanas likuma subjektam nepieciešamības gadījumā, sniedzot ziņojumu par aizdomīgiem darījumiem, manuāli jāatzīmē. Iepriekš, lai apzinātu ziņojumu, kuros iesaistīta virtuālā valūta, skaitu, tajos tika meklēti atslēgas vārdi, kas asociēti ar virtuālajām valūtām, tādējādi atlasot ziņojumus, kuros jebkāda veidā vai kontekstā ir pieminētas virtuālās valūtas. Ziņošanas sistēmas izmaiņas un līdz ar to arī ziņojumu atlasē metodoloģijas izmaiņas ir iemesls tam, kāpēc ziņojumu skaits, kuros ir veikti darījumi ar virtuālajām valūtām, ir šķietami samazinājies. Daļēji tāpēc, ka Novēršanas likuma subjekti ne vienmēr atzīmē attiecīgo indikatoru, kā arī tāpēc, ka daļa iepriekš identificēto ziņojumu ne vienmēr saturēja darījumus ar virtuālo valūtu un virtuālās valodas tajos bija pieminētas pastarpināti.

Šajos gadījumos figurē aizdomas par klienta veiktiem fiktīviem darījumiem, neizsekojami darījumi ar virtuālo valūtu, NFT darījumi par neatbilstošu tirgus cenu, tranzīta konta pazīmes (klients ir iespējamais krāpnieks vai naudas mūlis) un citi.

3. Izmeklēšana

52. Saskaņā ar Eiropas Komisijas Strukturālo reformu atbalsta programmas projekta rekomendācijām nolūkā paaugstināt Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes kapacitāti ar 2022. gada 1. jūliju ir veiktas funkciju un struktūras izmaiņas, kas faktiski stājušas spēkā šī gada 1. augustā. Reformu ietvaros ir izveidota jauna struktūrvienība – Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kibernozieģumu apkarošanas pārvalde (KiAP).
53. Lielā mērā Kibernozieģumu apkarošanas pārvalde funkciju ir pārņēmusi no iepriekš kibernetizētiem izmeklējošās Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko nozieģumu apkarošanas pārvaldes (ENAP). VVRN 2021 aprakstītā problemātika, tipoloģijas u.c. ENAP sniegtā informācija aktualitāti joprojām nav zaudējusi.²⁷
54. Papildus KiAP norādījis, ka virtuālajai valūtai joprojām ir potenciāls tikt plaši izmantotai noziedzīgu nodarījumu rezultātā iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Kā arī virtuālā valūta un tās pakalpojumu sniedzēji var tikt izmantoti visās NILL stadijās, predikatīvie noziedzīgie nodarījumi ir daudzveidīgi.
55. Joprojām aktuālas ir "naudas mūļu" lietas – KiAP lietvedībā atrodas kriminālprocess, kurā atklāts, ka organizētas grupas dalībnieki ilgstošā laika posmā veica NILL, izmantojot nepilnu simtu Latvijas kredītiestādēs atvērtu kontu. Tajos krāpšanas rezultātā iegūtie līdzekļi tika ieskaitīti *Fiat* valūtā, kas pēc tam izņemti skaidrā naudā un konvertēti virtuālajā valūtā. Tādējādi turklāt ir identificēti neregistrēti virtuālās valūtas maiņas pakalpojuma sniedzēji, kas netiek uzraudzīti un neveic klientu izpēti, taču nodrošina *Fiat* valūtas un virtuālās valūtas maiņas pakalpojumu.
56. Lietu par izspiešanu un šantāžu ar elektroniskā pasta starpniecību, kuru ietvaros tiek pieprasīts pārskaitīt līdzekļus, izmantojot virtuālos aktīvus KiAP lietvedībā nav.
57. No 2020. gada līdz 2022. augustam ir saņemta informācija par ne mazāk kā 360 kriminālprocesiem, kas tika uzsākti VP reģionālajās struktūrvienībās saistībā ar viltus brokeru prettiesiskām darbībām, kuru izmeklēšanas koordinēšanu, savstarpējo analīzi un apvienošanu veic KiAP. Šis noziedzīgais fenomens ir kļuvis par pastāvīgu starptautisku krāpšanas virzienu, kas attīstās un regulāri tiek vērsti arī pret Latvijas valstspiederīgajiem, iesaistot personas augsta riska darījumos ar virtuālo valūtu.
58. 2022. gada martā Latvijā uzsāktas izmeklēšanas ietvaros, vērienīgā starptautiskā operācijā, tostarp ar FID atbalstu, tika pārtraukta ar investīciju krāpšanām saistītu zvanu centru darbība – divi no tiem darbojušies Latvijā un viens Lietuvā. Latvijā kopumā tika pārbaudītas un apzinātas vismaz 80 saistītās personas. Provizoriskie aprēķini liecina, ka krāpnieki ik mēnesi ieguva nelikumīgo peļņu, kas atsevišķos periodos sasniedza līdz pat trīs miljonu eiro apmēru, kas lielākoties tika apgrozīta virtuālajā valūtā.
59. Periodā kopš 2021. gada 1. janvāra līdz 2022. gada augustam VP divos gadījumos tika uzsākts kriminālprocess saistībā ar automatizētas datu apstrādes sistēmas (ADAS) datu šifrēšanu un izpirkuma pieprasījumu. Ziņas par minēto nodarījumu tiek saņemtas regulāri, taču izmeklēšana lielākoties netiek uzsākta, jo jau sākotnēji netiek konstatētas tādas kaitīgās sekas, lai par nodarījumu iestātos kriminālatbildība.
60. VP pozitīvi vērtē normatīvo aktu izmaiņas rīcībai ar virtuālo valūtu kriminālprocesā, no kā izriet veiksmīgi uzsāktā sadarbība ar Nodrošinājuma valsts aģentūru, kas ir atbildīga par virtuālās valūtas glabāšanai paredzētu maku izveidošanu un arestētās virtuālās valūtas realizāciju. Saskaņā ar Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1025 "Noteikumi par rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem un arestēto mantu" 76.2 apakšpunktu, lai nodrošinātu virtuālās valūtas realizāciju, NVA uztur šim mērķim izveidotu virtuālās valūtas maku Latvijā

²⁷

Skatīt VVRN 2021. Pieejams: https://fid.gov.lv/uploads/files/2021/virtu%C4%81%C4%81s%20val%C5%ABtas/FID_VV%20risku%20nov%C4%93rt%C4%93jums.pdf

vai ES, Eiropas Ekonomikas zonas vai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalstī reģistrēta virtuālās valūtas pakalpojuma sniedzēja platformā.

61. Veidojot virtuālo maku, NVA izvērtē, vai attiecīgajā pakalpojuma sniedzēja platformā ir iespēja veikt maksājumus vienotajā *euro* maksājumu telpā, vai pakalpojuma sniedzējs ir reģistrēts valstī, ar kuru iespējams nodrošināt krimināltiesisko sadarbību, kā arī, kāda veida virtuālo valūtu tajā var realizēt. Atbilstoši kriminālprocesā pieņemtam procesa virzītāja lēmumam, 2022. gada 16. jūnijā notika pirmā virtuālās valūtas realizācija, kad kopumā virtuālā valūta tika realizēta 328 tūkst. EUR vērtībā.
62. Kā šķēršļus izmeklēšanā KiAP min:
 - 62.1. speciālu zināšanu un praktisku uzziņas materiālu trūkums darbam ar virtuālo valūtu, lai visos izmeklēšanas iestāžu līmeņos spētu veikt nepieciešamās darbības nolūkā izņemt un pārvietot virtuālo valūtu uz NVA rīcībā esošu virtuālās valūtas maku; tāpat nepieciešama vienota izpratne par minēto darbību procesuālo noformējumu;
 - 62.2. izmeklēšanas iestādēs šobrīd nav pieejams attiecīgs programmnodrošinājums, kas ļauj analizēt virtuālās valūtas darījumu transakcijas;
 - 62.3. virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēju atšķirīgā izpratne par sadarbību ar tiesībsargājošām iestādēm (minētajiem pakalpojumu sniedzējiem nereti nav juridiskās adreses, līdz ar to nav saistīti ar kādas konkrētas valsts jurisdikciju, tādējādi nav iespējams īstenot Kriminālprocesa likuma C daļā noteiktās Starptautiskās sadarbības krimināltiesiskajā jomā prasības, kā arī daļa pakalpojumu sniedzēju neatsaucas uz sadarbības aicinājumiem ar tiesībsargājošām iestādēm, ignorējot pieprasījumus);
 - 62.4. aresta izpilde virtuālajai valūtai, kas glabājas tiešsaistes platformā (piemēram, Coinbase, Kraken u.c.) ir atkarīga no šī konkrētā pakalpojuma sniedzēja, līdz ar to pastāv risks, ka lēmums netiks pildīts.
63. Noziedzīgajā vidē joprojām populārākās ir Bitcoin (BTC) un Ether (ETH) virtuālās valūtas. Ņemot vērā BTC un ETH kursu mainīgumu, noziedzīgā vidē tiek izmantotas arī stabilās virtuālās monētas (*stablecoins*), kurām kurss ir piesaistīts USD vai EUR valūtai, proti, vispopulārākā stabilā valūta ir TETHER²⁸ (USDT), kura darbojas uz Ethereum un TRON²⁹ blokķēdēm (*blockchain*). Pēdējo gadu laikā novērots, ka stabilās valūtas tiek izmantotas ne tikai darījumu veikšanai, bet arī finanšu līdzekļu glabāšanai.
64. Arī VID NMPP sniegtā informācija apliecina to, ka VVRN 2021 raksturotā situācija ir joprojām aktuāla:
 - 64.1. VID NMPP lietvedībā esošo/bijušo kriminālprocesu predikatīvie noziedzīgie nodarījumi saistīti ar izvairīšanos no nodokļu nomaksas un krāpšanu;
 - 64.2. VID NMPP lietvedībā esošajos kriminālprocesos gandrīz visas narkotiskās vai psihotropās vielas, kas tiek pasūtītas pa pastu (tā saucamās "pasta lietas", kas uzsāktas pēc Krimināllikuma 190.¹ panta pirmās daļas), ir pasūtītas, izmantojot *DARKNET (TOR browser)*. Lai samaksātu par narkotiskām vielām, tiek izmantota kriptovalūta. Pieprasot aizdomās turēto bankas kontus, bieži tiek konstatēti kriptovalūtas pirkuma gadījumi (minētie pirkumi tiek kvalificēti kā netiešie pierādījumi kriminālprocesā, kas norāda, ka persona, iespējams, tieši ir saistīta ar narkotisko vai psihotropo vielu pasūtīšanu no *DARKNET*), taču VID NMPP rīcībā nav pierādījumu (izņemot gadījumus, kad persona pati labprātīgi uzrāda savu kriptovalūtas maku), ka, izmantojot tieši šo kriptovalūtu, tiek pirkta narkotiskās vielas.
65. Līdzīgi kā VP arī VID NMPP pie šķēršļiem izmeklēšanā min tehnisko līdzekļu, atbilstošu IT risinājumu un profesionālo analītisko programmu trūkumu, kā arī informācijas apmaiņas mehānismi, kas spētu nodrošināt informācijas apriti ar citu valstu institūcijām un virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem.
66. Tāpat VID NMPP arvien biežāk novēro, ka norēķinu konti tiek atvērti dažādās ārvalstu maksājumu sistēmu platformās un tālākās naudas plūsmas slēpšanai noziedzīgi iegūtie naudas līdzekļi tiek pilnībā vai daļēji pārvērsti virtuālajās valūtās, lai maksimāli apgrūtinātu naudas līdzekļu izsekojamību.

²⁸ Tether - ar aktīviem nodrošināta kriptovalūtas stabila monēta. To ir dibinājis uzņēmums Tether Limited Inc

²⁹ TRON - decentralizēta, uz atvērtā koda blokķēdes balstīta operētājsistēma ar viedā līguma funkcionalitāti

V. SECINĀJUMI

67. Ņemot vērā to, ka pēdējā gada laikā normatīvais regulējums Novēršanas likumā un attiecībā uz licencēšanu virtuālo valūtu sektorā Latvijā nav mainījies un virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēji identificē tās pašas problēmas, VVRN 2021 minētās normatīvo aktu pilnveidošanas iespējas³⁰ aktualitāti nav zaudējušas un būtu ņemamas vērā FM līdz 2023. gada 1. jūlijam plānotajā regulējuma izstrādē.
68. Gan Igaunijā, kur jau kopš 2017. gada izstrādāts virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju licencēšanas mehānisms, gan Lietuvā, kurā ir Latvijai līdzīgs virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanās process, virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēju skaits ir būtiski lielāks. Tas liecina par to, ka Latvijā ir ne tikai virtuālo valūtu sektora attīstību ierobežojošs regulējums (regulējuma trūkums), bet arī citi apstākļi kavē tā paplašināšanos (piemēram, kredītiestāžu nevēlēšanās atvērt norēķinu kontus virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem).
69. Jāturpina veidot vienota izpratne ar virtuālo valūtu tehnoloģiju un būtību saistītos jautājumos gan publiskajā, gan privātajā sektorā (virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzēji, likumdevējs, uzraudzības un kontroles institūcija, finanšu nozare u.c.).
70. NILL/TF/PF riski pēdējā gada laikā nav būtiski mainījušies. Arvien lielāku lomu NILL, izmantojot virtuālās valūtas, ieņem NFT un DeFi. Virtuālās valūtas vai virtuālās valūtas pakalpojumu sniedzēju izmantošana sankciju apiešanā un pārkāpumos ir iespējama, taču nav vērtējama kā izteikti atšķirīga no citu finanšu produktu un finanšu pakalpojumu sniedzēju izmantošanas iespējamības.
71. Tipoloģijas un tendences attiecībā uz FID saņemtajiem ar virtuālo valūtu saistītiem ziņojumiem par aizdomīgiem darījumiem saglabājas nemainīgas – pamatā kredītiestādes ziņo par saviem klientiem, kas kļuvuši par upuri krāpšanā, izmantojot kriptovalūtas.
72. Izmeklēšanas stadijā esošajās lietās, kur iesaistītas virtuālās valūtas, joprojām aktuālas un pamatā figurē "naudas mūļu", viltus brokeru un DARKNET iegādātu narkotiku lietas. Kā galvenās problēmas tiesībsardzības iestādes min:
 - 72.1. tehnisko līdzekļu, atbilstošu IT risinājumu un profesionālo analītisko programmu trūkumu,
 - 72.2. informācijas apmaiņas mehānismu, kas spētu nodrošināt informācijas apriti ar citu valstu institūcijām un citu valstu virtuālo valūtu pakalpojumu sniedzējiem, trūkumu vai atšķirīgu izpratni par tiem.

³⁰ VVRN 2021, 5.lpp, 17. punkts. Pieejams: https://fid.gov.lv/uploads/files/2021/virtu%C4%81l%C4%81s%20val%C5%ABtas/FID_VV%20risku%20nov%C4%93rt%C4%93jums.pdf

SAĪSINĀJUMI UN TERMINI

ES	Eiropas Savienība
FATF	Finanšu darījumu darba grupas (<i>Financial Action Task Force</i>)
Fiat valūta	Valstu monētas un banknotes, kas noteiktas kā likumīgs maksāšanas līdzeklis un elektroniskā nauda, kas pieņemta kā apmaiņas līdzekļi emisijas valstī
FID	Finanšu izlūkošanas dienests
FKTK	Finanšu un kapitāla tirgus komisija
FM	Finanšu ministrija
MiCA	ES vienotais regulējums virtuālo aktīvu jomā (<i>Markets in Crypto-Assets</i>)
MK	Ministru kabinets
NILL	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija
Novēršanas likums	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums
NVA	Nodrošinājuma valsts aģentūra
Pasākumu plāns	MK 2022. gada 22. februāra rīkojums Nr. 122 "Par pasākumu plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanai 2022. gadam"
PF	Proliferācijas finansēšana
Risku novērtējums	Virtuālo valūtu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējums
TF	Terorisma finansēšana
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VID NMPP	Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu un muitas policijas pārvalde
VP	Valsts policija
VVRN 2021	2021. gadā FID veiktais Virtuālo valūtu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas risku novērtējums
KiAP	Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kibernozieģumu apkarošanas pārvalde
ENAP	Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko nozieģumu apkarošanas pārvalde